

Mulatkassen i Guinea

Den europæiske kontakt med Vestafrika i 1700- og 1800-tallet var i vidt omfang et mandligt foretagende. Særligt i den præ-koloniale periode, mens europæerne hovedsageligt handlede og endnu ikke koloniserede, var der kun et meget lille antal europæiske kvinder i Vestafrika. Den store overvægt af mænd betød, at europæerne måtte søge uden for deres forter og bosættelser, hvis de ville være sammen med kvinder, og seksuelle forhold mellem europæiske mænd og afrikanske kvinder var almindelig praksis. Denne artikel handler om en pengekasse til forsørgelse af mulatbørn på Christiansborg i Guinea.

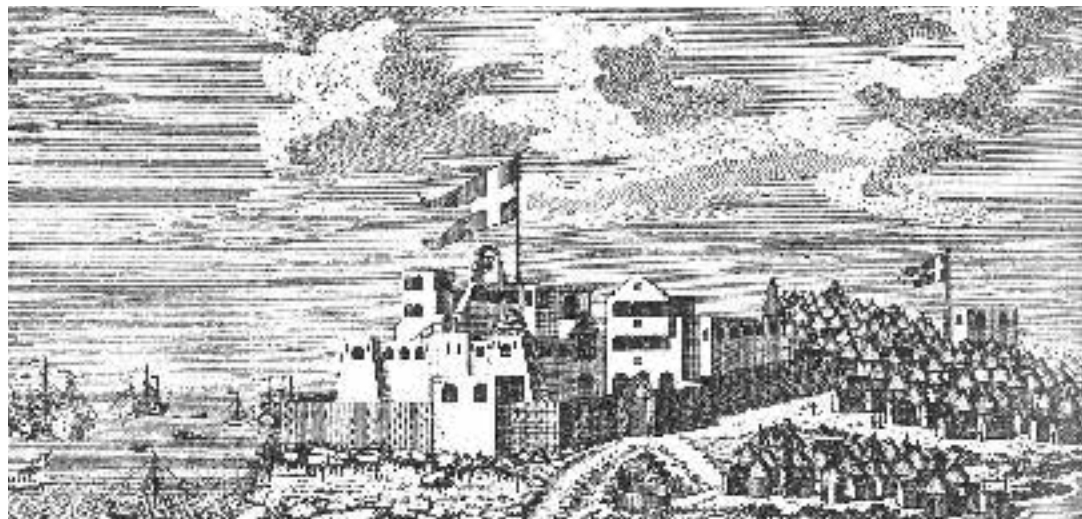
Af Pernille I. Hamilton, ph.d.-stipendiat ved Institut for Historie, Københavns Universitet.

I 1843 skrev den danske guvernør på Christiansborg, Edward Carstensen, til Kommercekollegiet i København og bad om lov til at anskaffe et orgel. ”Høist ønskeligt vilde det være, om Hovedfortet Christiansborgs Kirke kunde blive forsynet med et Orgel-Positiv...”, skrev Carstensen og foreslog, at udgifterne til orglet skulle tages fra mulatkassen. Ifølge guvernøren var mulatkassen på det tidspunkt blevet så betydelig, at det ikke ville være nogen større byrde for den at betale for et orgel.¹

I de første årtier efter at danskerne havde etableret sig i Vestafrika og grundlagt først fortet Frederiksborg i 1659 og senere hovedfortet Christiansborg, var der ikke mange ”blanke” (hvide) mænd på Guldkysten, og kun få om overhovedet nogen europæiske kvinder. Mændene på forterne levede et ungkarleliv med alt hvad dertil hørte af druk, skyderier og løse seksuelle forbindelser. Et fortællende eksempel på, hvor vildt det kunne gå for sig i dansk Guinea i 1680’erne, var, da guvernør Prange ankom til Fredriksborg og fandt, at tre danske kompagniansatte havde brugt alle reserverne af gods og guld på prostituerede og til andre syndefulde formål.²

Ligesom for portugisiske, engelske, hollandske og svenske mænd, var det almindeligt for danske mænd at have forhold til afrikanske kvinder på Guldkysten. Forholdene indgik i den politiske kontekst i området, og de afrikanske kvinder kom til at fungere som en slags mellemlid mellem de afrikanske stater og de europæiske handelsnationer. Disse blandede forhold resulterede naturligvis ofte i børn, og i 1850, da danskerne solgte handelsstationen i Guinea til England, havde gruppen af mulatter på Christiansborg vokset sig stor. I *Kolonierne i Asien og Afrika* fra 1980 fortæller Ole Justesen om en hel lille hær af mulatsoldater, som var efterkommere af danske mænd, der gennem tiden havde opholdt sig på kysten.³

Med tiden opstod der et ønske i den danske administration på Christiansborg om at regulere disse blandede forhold. Præsterne på fortet var forargede over, at de danske mænds børn voksede op uoplyste hos deres mødre i en ikke-kristen kultur. Samtidig så administrationen en fordel i at fastsætte nogle regler for forholdene mellem danskere og afrikanere, for derved at kunne benytte sig af de afrikanske kvinders forbindelser til de lokale afrikanske stater.

Christiansborg fort og den afrikanske by Osu på et stik fra 1700-tallet. Fra Georg Nørregaard: "Guldkysten" i Johannes Brøndsted: Vore gamle tropekolonier. København 1952, bind 1, s. 510."

Denne artikel handler om nogle af de tiltag, den danske administration ønskede at gennemføre for at regulere de blandede forhold i dansk Guinea. Udgangspunktet for artiklen er en pengekasse, med det pudsige navn mulatkassen, som blev etableret på Christiansborg på et tidspunkt i 1700-tallet, men historien om kassen handler samtidig om de blandede forhold, der resulterede i mulatbørn, og om en skole for disse børn på Christiansborg.

Den mærkeligste praksis

En af de danskere, der mest udførligt beskrev disse blandede "ægteskaber" mellem danske mænd og afrikanske kvinder, var lægen Paul Isert, som opholdt sig på Guldkysten i årene 1783-87. Isert beskrev, hvordan de danske mænd ved ankomsten til Guinea med det samme så sig om efter en kvinde at sove med. Han tilføjede, at de nyankomne europæere selv udså sig en mulig elskerinde, og at europæerne som regel fik de kvinder de ønskede, idet "en Kurv", altså en afvisning, kun sjældent var at frygte.⁴

Når de danske mænd havde udvalgt en afrikansk kvinde, ansøgte de administrationen på Christiansborg om lov til at indgå et forhold med hende. Den slags officielt anerkendte forhold kaldtes at "cassarere". Isert beskriver det på følgende måde: "En af de mærkeligste Skikke her er Evropæernes Giftermaal med Landets Døtre. Man kalder det at cassare, som kommer af Portugisisk og betyder at sætte Bo. Naar en Evropæer kommer hertil, er det gerne det første, han sørger for, at få sig en Kvinde at sove med".

Iserts bemærkning om, at de afrikanske kvinder sjældent afviste de danske mænd, tyder på, at de kvinder, der indgik forhold med danskerne, ikke nødvendigvis var drevet af ønsket om en stabil og kærlig ægtemand. Med bare et overfladisk kendskab til magtforholdene i den koloniale verden i 1700-tallet er det heller ikke nogen overraskelse, at hvide mænds relationer til sorte kvinder ikke var udtryk for ligestillede forhold, men det er interessant, at samtidens skribenter også lagde mærke til det ulige magtforhold.

Både danskere og afrikanere har givetvis kunnet se politiske og handelsmæssige fordele i at indgå de cassarerede forbindelser. I den præ-koloniale handelsperiode var magtrelationen mellem europæere og afrikanere til konstant forhandling på Guldkysten, og begge kulturer kunne udnytte cassareringerne som forbindelser til den "anden" kultur. Det er svært at opnå et nuanceret indtryk af, hvad der fik de afrikanske kvinder til at indgå forhold med de danske mænd. Vi har ingen skriftlige kilder fra den afrikanske side af historien, og hvis de europæiske forfattere har udspurgt afrikanere om forholdene i Afrika, inden de nedskrev deres europæiske version af historien, var det ikke kvinder, de talte med. Men det er sandsynligt, at familiens og gruppens behov for en alliance med europæiske handelsfolk kan have spillet en rolle, når afrikanske kvinder cassarerede sig med danske mænd.

En del af integrationen

En anden dansker i Guinea, Ludewig Ferdinand Rømer, som var embedsmand og siden ansat på kysten i 1740'erne, vurderede, at der var både fordele og ulemper ved cassareringerne: "Godt og Ondt flyder af disse Giftermaal (om man kand kalde det saaledes); Godt er det, at en liderlig Europæer har en sort Kiærling; thi hun lader ham ikke sulte ihiel." Dertil tilføjede Rømer, at forbindelsen til den afrikanske kvinde gav den danske mand mulighed for at købe bedre og billigere varer. Det onde ved cassareringerne var til gengæld, at danskeren ikke kunne regne med sin afrikanske kone på samme måde, som han kunne regne med en kristen kone. Hun lå ofte i med afrikanske mænd samtidig, og udnyttede den danske mands eventuelle materielle goder til det yderste.⁵

De officielle cassareringer havde mange lighedspunkter med etablerede konkubinater i hollandske og engelske kolonier i Asien og Afrika. Åbenheden om de blandede forhold var stor ude i den koloniale verden, mens administrationen hjemme søgte at lukke øjnene for, hvad der foregik. På Christiansborg i Guinea blev der også talt åbent om de etablerede konkubinater, cassareringerne. Isert bemærker, at den danske administration på Christiansborg ligefrem opfordrede de danske ansatte til at cassarere sig med afrikanske kvinder, da det kunne forhindre noget af den værste hjemve.

Rømer bemærkede sig også, at den danske administration bakkede op om de blandede forhold, fordi det kunne mindske mændenes hjemve: "Øvrigheden tillader det gerne; thi de Blanke bliver derved naturaliseret, og man seer ikke at de da ere saa Qvindsyge, fortredelige og længes saa stærkt efter at slippe fra Landet, som før."

Rømer beskrev cassareringen som en slags naturlig følge af den integrationsproces, de danske mænd på kysten kunne forvente at gennemleve. Når danskerne først kom til kysten, skrev Rømer, havde de meget svært ved at holde af livet i Afrika: "Naar vi først komme der i Landet, saa er det ligesom man komm[e] i en anden Verden, hvor man faaer at see andre Objecta, andre Mennisker, andre Levemaader; alting er fremmet for os; vi græmme os; vi ønske, at vi heller maatte have søgt vores daglig Føde for hver Mands Dør, end kommet i saadant et ubehageligt Land. Føden smager os ikke: vi sulte hellere end spise de Sortes Rætter; de Sorte, vi skal omgaaes, ere suurseende og ondsksfulde Mennisker, som søge at bedrage, eller at tigge af os."

Ifølge Rømer stod det så slemt til for de nyankomne danske mænd, at de ofte

græmmede sig ihjel i løbet af det første år. Hvis de derimod overlevede så længe, skete der en ændring i deres indstilling og levevis. De vænnede sig til maden, de lærte at klare sig under dårlige forhold i længere perioder ved tanken om, at det gode liv nok skulle vende tilbage en dag. Tilvænningen til livet ved handelsstationen på Guldkysten medførte dog ikke, beklagede Rømer, at de danske mænd ”skytte sig selv, fortiener sig noget, og gaae til Europa igen”. Nej, hvis de overlevede de første år i kystklimaet, med alt hvad det indeholdt af klimafeber (malaria), ændrede kostvaner og fremmed bakterieflora, så ville de have sig en afrikansk elskerinde og blev på den måde integreret i den afrikanske kultur.

Uforsørgede mulatbørn

De seksuelle forhold på Christiansborg resulterede naturligvis ofte i graviditeter og børn, og som sagt voksede gruppen af mulatter på fortet. I 1722 blev der etableret en skole for børnene på fortet. Både mulatskolen og mulatkassen var tiltag, der skulle hjælpe den voksende gruppe af mulatbørn, og i Edward Carstensens guvernørperiode i 1840'erne fremgår det tydeligt af regnskaberne fra Christiansborg, at mulatkassens indtægter går til tøj og undervisningsmateriale (salmebøger) til eleverne ved skolen. Der har altså været en sammenhæng mellem skolen og kassen, men intet tyder på, at kassen blev oprettet på samme tidspunkt som skolen.

Initiativet til oprettelse af skolen blev taget af præsten Elias Hansen Svane, der var præst på Christiansborg i 1720'erne. Svane skrev adskillige breve hjem, bl.a. til Vestindisk-guineisk Kompagnis direktion og til biskoppen for Sjællands stift, Christen Worm. I disse breve beskrev han situationen ved for-

tet, kirkerummets og menighedens forfærdelige tilstand og ønsket om at gøre noget for de danske kompagniansattes børn. Svane var forarget over, at der ikke var nogen, som lod til at interessere sig for mulatbørnenes uddannelse i kristendom, eller med Svanes egne ord: ”At de Børn, som vores Blanche hidindtil haver haft med de sorte Qvinder her i Landet, gaar her uden nogen Oplysning om Gud og Deres Salighed.”⁷

Svane var særligt forarget over, at de danske mænd efterlod deres afrikanske koner og børn uforsørgede på Christiansborg. Et sted kommer han endog rigtig tæt på mulatbørnenes forsørgelse uden at omtale mulatkassen. Svane skriver om en Hans Christian Broch, som forbereder sig på at rejse hjem til Danmark og efterlade sin afrikanske cassarerede kone højgravid i Afrika. Forarget bemærker Svane, at Brochs barn, hvis det overlever, kun vil være efterladt 56 Rigsdaler. Og hvem skal lære det dansk? spørger Svane, og skal det slet ikke døbes?⁸

I Svanes ret detaljerede beskrivelser af forholdene på skolen ved Christiansborg i 1724 ville det have været oplagt for ham at omtale mulatkassen. En overfladisk gennemgang af beslutningsprotokoller, brevkopibøger, regnskabsbøger m.m. fra 1720'erne i Vestindisk-guineisk Kompagnis arkiv på Rigsarkivet har heller ikke givet noget spor efter mulatkassen. Umiddelbart tyder det derfor på, at mulatkassen ikke blev oprettet i forbindelse med Svanes mulatskole og nok ikke eksisterede før senere i 1700-tallet.

En bødekasse

I en af de ganske få bevarede justitsprotokoller fra Christiansborg fra slutningen af 1700-tallet findes der til gengæld ikke så få henvisninger til mulatkassen. Det lader til, at mulatkassen i slutningen

af århundredet havde fået status som en almen og velgørende ”bødekasse”, og protokollen tyder på, at det var ganske almindeligt at betale bøder til mulatkassen.⁹

I maj 1796 blev assistent Robert van Der Penye f.eks. dømt skyldig i at have udøvet ubesindig opførsel og pålagt at betale 64 rigsdaler dansk kurant til ”den fattige Mulatte Cassse”. Fra samme år findes også en ”undersøgelse af omstændighederne ved Musquetteer Joseph Planchels pludselige død”, der endte med en betaling til mulatkassen. Planchel havde efter sigende været oppe at slås med to soldaterkammerater, hvorefter han afgik ved døden. De to skyldige soldaterkammerater idømtes en omfattende fysisk afstraffelse og blev pålagt at betale halvdelen af deres gage til ”mullatte børnenes fattige casse”.

I november 1797 blev der afsagt dom i en langvarig sag forårsaget af en klage fra bogholder Kierby imod kommandant og materialforvalter Schalty. Rettens kendelse lød: ”Da bogholder Kierby og materiel forvalter Schalty have forligt sig er det ifølge lovens tilladelse bevilget dem, men da lovens 1-24-8 byder, at ingen sager blive erlagte saa kiendes: at material forvalter Schalty bør for sine imod bogholder Niels Kierby ... brugte ærerørige ord efter lovens 6-21-7 bøde 60 Rd dansk Curant der, efter at omkostningerne denne sag haver forårsaget kongens kiste eer fradragne, falder til den fattige Mulatte casse her i landet.” I en anden mindre sag besluttede retten at pålægge den skyldige 10 rigsdaler i mulkt til: ”den Fattige Mulatte Casse for hans opsætsighed ...”

Der findes en række lignende sager i den nævnte protokol, der dækker perioden 1794-1813. I samme bog fik guvernør Johan Wrisberg i 1796 desuden ført til protokols, at alle, der blev fundet i negeriet (den afrikanske by Osu der lå i

tilknytning til Christiansborg) om natten, skulle betale til mulatkassen: ”jeg [må] erfare at nogle af de i Hans Majestæts tjeneste stående Betiente, istædet for at følge den gamle skik og orden overgiver sig til Nattens sværmerier i Negeriet, og gjøre sig dermed uskikkede til deres forretninger om dagen.” Den, der første gang blev pågrebet i Osu, skulle betale en bøde til ”den fattige Mullatte Kiste”, anden gang skulle betales dobbelt, og tredje gang skulle man ”ansees som en freds og ordens forstyrre og derfor tiltales.”

En cassareret kones vandel

Ordet cassarering brugtes både om forbindelser mellem to afrikanere og mellem en dansk mand og en afrikansk kvinde. I en rejsebeskrivelse fra 1822 beskrev H. C. Monrad den såkaldte ”casarre-costume” som indgåelsen af et ægteskab mellem afrikanere, og kort efter bruger samme Monrad også ordet cassarre, om de forhold europæerne indgik til afrikanske kvinder eller rettere til de ”døbte Mulatinder som Europæer casarre.”¹⁰

Både Monrad og Isert bemærkede, at cassarere kom af det portugisiske ord for ”at sætte bo”.¹¹ Det er oplagt at slutte, at danskerne i Guinea med deres brug af udtrykket ”cassare” havde overtaget en omskrivning af det portugisiske verbum for at gifte sig, ”casar-se”. Om verbummet i datiden også på portugisisk kunne betyde ”at sætte bo”, som Monrad og Isert bemærkede at det betød, må ved lejlighed undergå en nærmere undersøgelse. Det kunne også være spændende at undersøge, hvilken social praksis de såkaldte cassareringer dækkede over. Man kunne forestille sig, at den portugisiske praksis, som danskerne overtog begrebet ”at cassarere” fra, allerede indeholdt afrikanske og portugisiske (europæiske) sociale og

kulturelle elementer. Samtidig kan det tænkes, at danskerne i en eller anden forstand overtog dele af den afrikansk-portugisiske praksis, da de gav deres nye praksis et portugisisk klingende navn. Og sidst, men ikke mindst, ville det være særdeles interessant at undersøge, hvordan denne cassareringspraksis indgik i de stadige kulturelle og magtpolitiske forhandlinger mellem danskere og afrikanere i Guinea.

Hvordan den sociale praksis omkring cassareringerne end har tegnet sig, har der været nogen fælles forventninger til, hvad en cassarering kunne og ikke kunne indeholde. Et eksempel er fra en sag i førnævnte justitsprotokol fra Christiansborg år 1808, hvor der omtales et forhold mellem mønsterskriver Matthias Thonning og mulatinden Cathrine Sonne.

Retssagen blev holdt i anledningen af, at sekretær Schrøder havde fornærmet Thonnings kone. I Thonnings klage til Sekretrådet på Christiansborg skrev han: "I dags aften den 19de Januar har Herr Secretair Schrøder høiligen fornærmet mig i det han i overværelse af herr Krog, som Commandant på fortet, herr Pastor Monrad, herr Købmand Ramus, samt Dherrer assistenterne Svanekeær og Reiersen, og en del negere i købmand Ramus=s huus har beskyldt min kone for at have ligget i skammelig forstand med sig. - Han har endogså bestemt stedet for forbrydelsen, nemlig: bag ved Kirken."¹³

Thonning vandt sagen mod Schrøder og fik rettens ord på, at hans kones rygte var ubesmattet. Det spændende ved sagen i denne sammen-

hæng er, at Rådet offentligt, med udråb og bækkenslag, retfærdiggjorde Cathrine Sonnes Avandel som cassareret kone". Ordvalget tyder på, at cassarerede koner, på samme måde som kristent gifte kvinder, kunne have visse rettigheder og respekt omkring sig. Samtidig lader det til, at de cassarerede kvinder i en del af perioden kunne forvente, at deres børn blev forsørget af mulatkassen, når de danske fædre døde eller rejste hjem til Danmark. H. C. Monrad, som var præst på kysten i begyndelsen af 1800-tallet, skrev at alle kvinder, der fik børn med europæiske mænd, kunne forvente støtte fra kassen: "Er en Negerinde saa lykkelig at føde et Mulatbarn, har hun af denne Casse sit Udkommende indtil Barnet er voxent. Det almindelige som gives hende, er 2 Rdlr. Hver maaned."¹⁴

Femmes à Kéennes – Kvinder fra Accra. På denne illustration fra den franske oversættelse af Paul Iserts rejseberetning fra Guinea udgivet i 1793, ses tre afrikanske kvinder med europæiske frisurer og indbydende blikke. Fra: Paul Erdman Isert: Voyages en Guinée et dans les îles Caraïbes en Amérique. Paris 1989, s. 129.

Hvem betalte til kassen?

Udover bøderne har der sandsynligvis også været mere regelmæssige betalinger til mulatkassen. Spørgsmålet om, hvem der betalte, er ikke behandlet særligt indgående af de historikere, som tidligere har skrevet om Guinea. Jeg har kendskab til to tekster, hvor sagen omtales, og disse to antagelser er modstridende. I 1918 skrev forfatteren Kay Larsen, uden nærmere kildehenvisning, at alle europæerne ved Christiansborg betalte til mulatkassen.¹⁵ I *Vore Gamle Tropekolonier* fra 1950'erne skrev Georg Nørregård derimod at "de, der holdt sorte kvinder, betalte afgift til en mulatkasse", men henviste udelukkende til kildesteder der omtaler mulatskolen og ikke mulatkassen.¹⁶ De to historikere kan med belæg i kilderne sagtens være nået frem til hver deres version af sagen, for kilderne er heller ikke enige om, hvem der betalte til kassen.

Kay Larsen kan have fået sin opfattelse fra guvernør Edward Carstensen senere efterretninger fra 1840'erne. I 1845 udarbejdede Carstensen et temmelig udførligt forslag til en ny instruks for guvernementet på Christiansborg, hvor han bl.a. omtaler mulatkassen et par gange. "Afgivet til Mulatkassen udredes af enhver Europæer og Mulat ved Etablissementerne ..." skrev Carstensen og foreslog videre nogle præcise tal for betalingen: at guvernøren betalte 1 rdl. guineisk kurant, assistenter, læger og kateket: 25 dam¹⁷, øvrige betjente med over 200 rdl. i årlig gage: 12 1/2 dam, betjente med under 200, men over 48 rdl.: 6 1/4 dam, og soldater og andre med samme løn: 4 dam.¹⁸ Carstensen's forslag er meget uddybet, men der er ingen grund til at antage, at det nåede at blive ført ud i livet inden salget til England i 1850, og man må formode, at praksis havde

været anderledes inden Carstensen kom med sit forslag.

Det er dog mere sandsynligt, at Kay Larsen har draget sin slutning om at alle europæerne på fortet betalte til mulatkassen fra H. C. Monrad, som i 1822 beskrev mulatkassen således: "Til Understøttelse af de Mulatbørn, som undervises, er oprettet en saakaldet Mulatkasse eller Fond, hvortil enhver Europæer maa, i forhold til sin Gage, contribuere maanedlig nogle Mark."¹⁹

Nørregårds antagelse om, at kun de cassarerede mænd betalte til mulatkassen, har han derimod sandsynligvis overtaget fra Isert, der i 1780'erne meget præcist beskrev, hvordan betalingen til kassen foregik. Isert skriver, at danske mænd, som ønskede at leve sammen med en afrikansk kvinde under deres ophold på kysten, skulle betale halvdelen af deres første måneds gage og igen en halv måneds gage, når de forlod Guinea, samt et fast månedligt beløb på 4 procent af deres gage til mulatkassen.²⁰

Udover Iserts kommentar er der endnu en grund til at antage, at mulatkassen havde direkte forbindelse til de cassarerede mænd. Cassareringerne foregik under ret ordnede forhold og kan derfor i princippet sagtens have medført en etableret pengekasse. Cassareringerne er, i modsætning til mulatkassen, velbeskrevne i kilderne, og praksis lader til at have været gennemtænkt og officiel. Præsten Hans Jensen Flye, der kom til kysten i 1846, beskrev f.eks. i et brev til biskoppen for Sjællands stift, at flere præster gennem tiden havde velsignede cassareringer direkte fra prædikestolen. En enkelt præst har endog noteret forbindelserne i kirkebogen på Christiansborg. Hr. Meyer, som Flye afløste på kysten, forsøgte derimod at tale de danske ansatte fra at have forhold til afrikanske kvinder, men Flye

bemærker, at det nok ville være noget nær umuligt.²¹

Elias Svane gav i 1724 også udtryk for, at det burde forbydes de danske mænd at være sammen med afrikanske kvinder, men da det i praksis ville være umuligt at gennemføre et forbud, gik han ind for at acceptere cassareringerne. De mere officielle og offentlige forhold gav kirken og kompagniet muligheder for at stille krav til de danskere, som ønskede at leve sammen med en afrikansk elskerinde. Svane ønskede bl.a. at stille krav om, at den cassarerende mand skulle være ansvarlig for eventuelle børns opdragelse og undervisning i kristendom og dansk. Samtidig ønskede Svane at forhindre, at en cassareret mand kunne forlade Afrika uden at spørge sin afrikanske samlever, om hun ønskede at følge med ham hjem til Danmark.²²

Disse krav har Svane, ifølge Rømer, ikke været ene om at stille. I sit værk skrev Rømer, at biskop Worm havde givet dispensation til, at alle danskere på kysten måtte tage en, og kun én, afrikansk kone: ”paa de Conditioner: 1). Manden skulle love, at see hans Hedenske Kone omvendt til Christendommen. 2). Naar Manden gik til Europa, at han da skulle tage hende med, NB. Om hun vilde.”²³ Det lader dog ikke til, at nogen afrikanske kvinder har ønsket at rejse med deres blanke mænd hjem, hvis de altså er blevet spurgt. I den forbindelse har Georg Nørregaard i sin optimistiske stil bemærket, at ”Det var en lykke, at dette ikke blev gennemført. De sorte hustruer ville aldrig have befundet sig godt i det kølige Skandinavien.”²⁴

Det er interessant, at Elias Svane foreslog, at de afrikanske kvinder skulle følge med deres danske samlever til København. Flere af de cassarerende mænd var allerede kristent gift i Dan-

mark, hvilket nok kunne have skabt nogle forviklinger. Samtidig er det i dag svært at forestille sig, at de afrikanske kvinder kunne leve integrerede liv i København. De kulturelle forskelle mellem Danmark og Guldkysten i 1700-tallet synes i dag uoverstigelige. Men i 1720'erne, da Svane skrev sine breve, var forventningerne til muligheden for kulturel integration åbenbart højere. I hvert fald nævner Svane ikke nogen af de problemer, som måtte følge med en afrikansk kvindes bosættelse i Danmark. Svane tog faktisk to af de mulatdrengene han havde undervist i Guinea med til København, da han vendte hjem, og den ene af disse drenge blev åbenbart godt integreret i det danske samfund. Han var i en årrække lærer ved kirken i Havrebjerg-Gudum på Sjælland.²⁵

Hvad enten det skyldtes kultur- eller klimaforskelle, har Nørregaard dog nok ret i, at det ville have været svært for de afrikanske kvinder at rejse med til Danmark. Det er heller ikke sikkert, at Elias Svane har opfattet det som den ideelle løsning på problemet med de uforsørgede mulatbørn, at de rejste med deres fædre hjem til København. Måske har han bare villet påpege, at det faktisk var en slags ægteskaber, de danske mænd havde indgået, og at der dertil fulgte ansvarsforpligtelser.

I et brev til kompagniet af 15. marts 1724 fremgår det i hvert fald tydeligt, at Svane mente, de danske mænd burde gøre langt mere end hidtil for at sikre deres børns fremtidige forsørgelse og uddannelse. Svane mente, at det var en synd, at mændene efterlod deres børn hos deres hedenske mødre. Så snart børnene kunne gå, burde deres fædre sørge for, at de kom og boede hos dem på Christiansborg og gik til kristendomsundervisning i mulatskolen.²⁶

Christian (1715-1769) og Rebekka Protten med et af hendes børn. Elias Svanes elev fra den første tid på mulatskolen på Christiansborg, Christian Protten, blev senere missionær for Hernhutterne i Guinea. Inden da havde han giftet sig med Rebekka, som tidligere havde været gift med en tysk missionær i Vestindien. Postkort fra Unitätsarchiv (Moravian Archives) Herrnhut.

Den fattige mulatte casse?

I de ovennævnte sager i justitsprotokolten omtales mulatkassen flere gange som "den fattige Mulatte Casse". Her må der være tale om, at ordet fattig er brugt i en ældre betydning end den, der i dag er mest almindelig. Hvis bare en del af bøderne på Christiansborg gik til mulatkassen, er det i hvert fald svært at forestille sig at kassen var fattig. Det er uvist hvilke retningslinier, der var for bødebetalingen på Christiansborg i Wibergs guvernørsperiode. I 1845 fandt guvernør Edward Carstensen, den sidste danske guvernør ved Christiansborg, det relevant at indføre en bemærkning om betaling til mulatkassen i det før citerede udkast til en ny instruks for regjeringen på Christiansborg: "§46. Bøder tilfalde i Almindelighed Mulatkassen efter Gouvernementets Resolution."²⁷ Måske har betalingerne indtil da fulgt en uskreven praksis.

Guvernør Edward Carstensen var i øvrigt en grundig og flittig skribent, og af hans beskrivelser og regnskaber fremgår det, at mulatkassen var blevet en officiel, statslig og velbemidlet kasse i 1840'erne. I 1845 modtog kassen 150 rdl. årligt fra den Kongelige kasse, og man kan sige at mulatbørnenes vel dermed til dels var blevet et statsligt anliggende.

Ifølge de trykte regnskaber og budgetter i Carstensen's efterretninger brugtes mulatkassen midler som nævnt til tøj og skolemateriale til mulatbørnene ved mulatskolen, men også til en årlig støtte til den kristne mission i området og til

forsørgelse af fattige mulatter ved fortet. Carstensen's beretninger fortæller ikke noget om, hvad der blev af de mulatter, som før var forsørgede af mulatkassen, da danskerne solgte Christiansborg til englænderne i 1850. Carstensen konstaterer kun ganske kort: "De forhenværende livegne Qvinder, samt de Børn, som Mulatkassen understøttede, ere, som Dem bekjendt, underrettede om de dem tildeelte Pensioners Ophør."²⁸

Det er ikke sikkert, at den voldelige og drikfældige kultur blandt de danske mænd på Christiansborg var meget værre end i de værste kvarterer i datidens København, men flere af de præster der berejste kysten og beskrev hvad de så, var tydeligvis forargede over ungkarlelivet ved Christiansborg. Måske skyldtes tilstandene en særlig mandlig kultur præget af dødsangst, druk og vold. Livet på kysten betød i hvert fald

rige udfoldelsesmuligheder for seksuelle forbindelser til afrikanske kvinder.

Efter at have overvejet muligheden for et forbud mod at cassarere sig med med afrikanske kvinder besluttede præsten Elias Svane og guvernementet at acceptere de mere etablerede cassaringer. Accepten var til stadig diskussion blandt præsterne og i administrationen på fortet, men der synes at have været enighed om, at der burde gøres ét eller andet for at hjælpe de uforsørgede mulatbørn, der samtidig kunne vokse op og tjene den danske administration som soldater og tjenestefolk. I denne kontekst blev der etableret en mulatkasse i Guinea, og med tiden kom der en del penge i kassen.

Pernille I. Hamilton

¹ Georg Nørregaard (red.): *Guvernør Edward Carstensens Indberetninger fra Guinea 1842-1850*, København 1964, s. 41.

² Guvernør Prange til direktionen for Vestindisk-guineisk Kompagni den 7. april 1681 i Ole Justesen (red.): *Danish Sources for the History of Ghana 1657-1754*, udgives efteråret 2004.

³ Ole Justesen i Ole Feldbæk og Ole Justesen: *Kolonierne i Asien og Afrika*, København 1980, s. 381.

⁴ Dette og det følgende citat er fra Ingeborg Raunkiær (red.): *Lægen Paul Iserts breve fra dansk Guinea 1783-87*, København 1917, s. 148.

⁵ Dette og de følgende tre citater er fra Ludewig Ferdinand Rømer: *Tilforladelig Efterretning om Kysten Guinea*, København 1760, s. 247, 333-334, 329, 333.

⁶ Dette citat og de to følgende er fra: Ludewig Ferdinand Rømer: *Tilforladelig Efterretning om Kysten Guinea*. København 1760,

⁷ RA 446 Vestindisk-guineisk Kompagni (ks. 121), Breve og dokumenter fra Guinea, Elias Hansen Svane til direktøren for V-gK, 6. feb. 1722.

⁸ Ibid, s. 11.

⁹ RA 450 Det Kgl. Guvernement på Guineakysten (ks. 61), Justitsprotokol, 1794-1813. De følgende citater er fra hhv. s. 55, 77, 93, 78 og s. 68.

¹⁰ Ibid, s. 48.

¹¹ Dette og det følgende citat er fra H. C. Monrad: *Bidrag til en skildring af Guinea=kysten og dens indbyggere*, København 1822, s. 47.

¹² Ibid, s. 48.

¹³ RA 450 Det Kgl. Guvernement på Guineakysten. Justitsprotokol, 1794-1813, s. 139.

¹⁴ H. C. Monrad: *Bidrag til en Skildring af Guinea=kysten og dens Indbyggere*, København 1822, s. 378.

¹⁵ Kay Larsen: *De danske i Guinea*, København 1918, s. 92.

¹⁶ Johannes Brøndsted (red.): *Vore Gamle Tropekolonier*, Danmark 1968, bind 8, s. 263.

¹⁷ Møntenhed: 1 rdl. guinesisk kurant = 50 dam.

¹⁸ Georg Nørregård (red.): *Guvernør Edward Carstensens Indberetninger fra Guinea 1842-1850*, København 1964, s. 131.

¹⁹ H. C. Monrad: *Bidrag til en Skildring af Guinea=kysten og dens Indbyggere*, København 1822, s. 378.

²⁰ Ingeborg Raunkiær (red.): *Lægen Paul Iserts breve fra dansk Guinea 1783-87*, København 1917, s. 148.

²¹ Hans Jensen Flye til biskop over Sjællands stift 3. feb. 1747, Biskoppens arkiv, Landsarkivet.

²² Elias Hansen Svane til Vestindisk-guineisk Kompagni den 15. marts 1724 i Ole Justesen (red.): *Danish Sources for the history of Ghana: 1657-1754*. Udgives efteråret 2004.

²³ Rømer, s. 246.

²⁴ Johannes Brøndsted (red.): *Vore Gamle Tropekolonier*, Danmark 1968, bind 8, s. 263.

Hans Debrunner: "Pioneers of Church and Education in Ghana" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 7. række, København 1960-62, s. 383.

²⁶ Ole Justesen, ibid, s. 10.

²⁷ Dette citat og de følgende henvisninger er til: Georg Nørregård (red.): *Guvernør Edward Carstensens Indberetninger fra Guinea 1842-1850*, København 1964, s. 129, 125 og 134.

²⁸ Ibid, s. 394.